

Skjemainformasjon

Skjema	Norges dokumentarv - nominasjonsskjema
Referanse	1007730
Innsendt	20.06.2016 20:06:47

Sammendrag

Sammendrag

Tittel på dokument(er)/arkiv(er) som nomineres

1. Ordinasjonsbrev til Ingrid Bjerkås utstedt av biskopen i Hamar. 2. Utnevnelsen av Ingrid Bjerkås til sogneprest i Berg og Torsken fra biskopen i Nord-Hålogaland.

Sammendrag (maks 3000 tegn)

Riksarkivet nominerer to dokumenter fra arkivet etter Ingrid Bjerkås til Norges dokumentarv. Det ene er et ordinasjonsbrev utstedt av biskopen i Hamar 19. mars 1961, det andre er utstedt av biskopen i Nord-Hålogaland og er utnevnelsen av Ingrid Bjerkås til sogneprest, datert 18. april samme år (begge dokumenter følger vedlagt). Ingrid Bjerkås ble ordinert i Vang kirke, som Norges første kvinnelige prest i Den norske kirke, og ansatt som sogneprest i Berg og Torsken utenfor Senja samme år. Disse to dokumentene er en del av privatarkiv Pa 1366 - Ingrid Bjerkås, som ble avlevert til Riksarkivet i 2005. Arkivet etter Ingrid Bjerkås inneholder hennes prekener, manuskripter, korrespondanse, fotografier fra hennes ungdom og fra tiden som sogneprest, vitnemål, utnevnelser og andre personlige papirer. Arkivet er ikke omfattende, men gir likevel et godt innblikk i striden om ordinasjon og tilsetting av Norges første kvinnelige prest i Den norske kirke og innsikt i hennes grunnholdninger og trosoppfatninger.

Ingrid Bjerkås var husmor i Oslo. Hun var gift og hadde to barn. I Aud V. Tønnesens biografi om henne fremgår det at hun hadde et brennende engasjement mot nazismen allerede i 1935, da hun var svært opptatt av Ossietzkys kamp mot det tyske regimet. Under okkupasjonen opplevde hun en personlig religiøs vekkelse. Denne bakgrunnen, hevder Bjerkås i sin selvbiografi, ga henne uante krefter og mot og resulterte i at hun i 1941 skrev et brev til Quisling med beskjed om at han måtte trekke seg mens det ennå var tid, og sørge for at NS ble oppløst (det håndskrevne brevet følger som vedlegg). Svaret var at fru Bjerkås måtte få sin mentale tilstand utredet. I en psykiatrisk rapport blir hun karakterisert som "jøssingismus psykopatica", og hun ble senere arrestert og satt på Grini.

Kvinner rett til å forkynne guds ord ble tatt opp som tema på Stortinget i 1911, resultatet var at det ble lov for kvinner å holde foredrag, men ikke preke eller forkynne. Den såkalte «Lex Mowinckel» ble vedtatt i 1938, og hadde denne ordlyden: «Kvinner kan under de samme betingelser som menn ansettes i statens embeter. Ved besettelse av kirkelige embeter bør dog kvinner ikke ansettes som prester, hvor menighetene av prinsipielle grunner uttaler seg imot det». Etter loven kunne kvinner søke på presteembeter fra 1938, og flere uttalte ønske om å bli prest. Men ingen søkte - de ville ikke «trenge seg på». På 50-tallet ville sju av biskopene holde på reservasjonsretten, mens Kristian Schjelderup i Hamar og Alf Wiig i Nord-Hålogaland gikk inn for å fjerne den. I 1956 vedtok et stort flertall på Stortinget å gi kvinner adgang til prestatjenesten uten reservasjon. Diskusjonen ble skarpere omkring 1960 under inntrykk av debatten i Sverige, der tre kvinnelege teologer hadde blitt viglet til prester.

Den religiøse overbevisning til Ingrid Bjerkås hadde ledet til at hun i en alder av 50 år begynte å studere teologi. Hun fullførte sine studier like etter at en lovendring i 1956 hadde fjernet menighetenes reservasjonsrett og dermed ga kvinner adgang til å bli prester på lik linje med menn. Det var en moden og uredde kvinne som sto opp mot en mannsbastion med sitt ønske om å gjøre tjeneste i Den norske kirke. Ordinasjonen møtte stor motstand men Ingrid Bjerkås og hennes mann, Søren Bjerkås, stod sammen i denne striden.

Biskop Kristian Schjelderup var hele tiden en sentral støttespiller for Bjerkås.

I 1961 var det kun to biskoper som var for å gi kvinner adgang til prestatjeneste, det var biskop Kristian Schjelderup i Hamar og biskop Alf Wiig i Nord-Hålogaland. Det er derfor ikke tilfeldig at de to nominerte dokumentene er knyttet til disse stedene, henholdsvis ordinasjonen i Hamar og utnevnelsen til sogneprest i Nord-Hålogaland.

De to dokumentene er av de fremste vitnesbyrd om et skifte innen norsk kirke- og kvinnehistorie. Disse private dokumentversjonene fra Ingrid Bjerkås skiller seg fra de offentlige avskriftene på flere måter. For det første er de påført segl, for det andre er de underskrevet av biskopene, for det tredje er overstrykninger av de trykte ordene «han» og «hans», erstattet med «hun» og «hennes», som er skrevet for hånd av biskopene. Det siste kan fremstå som et unikt symbolsk uttrykk for endringen av kvinners rettigheter og muligheter. Det vil finnes avskrifter av dokumentene i bispearkivene, men omtalte segl, overstrykninger og påskrifter vil ikke finnes der. Dokumentene er fullstendige og intakte. Tap av disse dokumentene vil være ensbetydende med tap av ubestridelig dokumentasjon på endring av kvinners rettigheter i kirken, og samfunnet for øvrig.

Dokumentene har et uttrykk og en form som gjør at de understreker, bekrefter og bygger opp under de historiske arbeidene som er gjort om Ingrid Bjerkås spesielt, og kvinnehistorie mer generelt. Utnevnelsen av Norges første kvinnelige prest var ledd i en

lang utvikling, men selve handlingen i 1961 ble et skifte i norsk kvinne- og kirkehistorie som banet vei for andre kvinner, inkludert kvinnelige biskoper i den norske kirke.

Opplysninger om søker

Opplysninger om søker

Navn på søker	Riksarkivet
Søkers tilknytning til den nominerte dokumentarven	Eier og forvalter

Kontaktperson(er)

Navn	Per Kristian Ottersland
Stilling	Arkivar
E-postadresse	peot@arkivverket.no
Telefonnummer	+47 90118204

Fullmaktserklæring

Jeg bekrefter at jeg har fullmakt til å nominere dokumentarven som beskrives i dette nominasjonsskjemaet til Norges dokumentarv

Navn	Øyvind Ødegaard
Stilling	Avdelingsdirektør
Institusjon	Riksarkivet

Identifikasjon og beskrivelse

Identifikasjon og beskrivelse av dokumentarven

Nøyaktig tittel på dokumentarven, omfang, datering (ytterår) og navn på institusjon/organisasjon som skal stå på et eventuelt diplom

Ordinasjon av Norges første kvinnelige prest i Vang på Hamar, og utnevnelsen av henne til sogneprest i Berg og Torsken i Nord-Hålogaland. Ordinasjonsbrevet er fra biskopen i Hamar 19. mars 1961. Utnevnesbrevet er fra biskopen i Nord-Hålogaland 18. april 1961. Begge dokumentene er de originale eksemplarene som ble sendt til Ingrid Bjerkås og er utstedt med segl. De to dokumentene er en del av privatarkiv PA 1366 - Ingrid Bjerkås, som finnes på Riksarkivet.

Visuell dokumentasjon

- Riksarkivarens_bearingspolitikk_privatarkiver.doc
- Støtteerklæringer.doc
- Pa1366U2_2_12_Bjerkås_Skaland_Bergsfjorden_1962.jpg
- Til_Quisling_09_10_1941.pdf
- Utnevnesbrev_Berg_og_Torsken.pdf
- Ordinasjonsbrev_Hamar_Vang.pdf

Kataloginformasjon/arkivbeskrivelse/arkivreferanse

Proveniens (opprinnelse)

Begge dokumentene er fra våren 1961, da Ingrid Bjerkås først ble ordinert i Vang kirke i Hamar bispedømme av biskop Christian Schjelderup, senere utnevnt av biskop Alf Wiig i Nord-Hålogaland til sogneprest for Berg og Torsken på Senja. Dokumentene er originalene som tidligere var i Ingrid Bjerkås eie, senere hennes datter. I 2005 ble dokumentene avlevert til Riksarkivet som gave sammen med annet arkivmateriale etter Ingrid Bjerkås. På det grunnlaget ble det opprettet et privatarkiv Pa 1366 - Ingrid Bjerkås, hvor dokumentene er plassert i dag.

Bibliografi

Aud Valborg Tønnesen; Ingrid Bjerkås, Motstandskvinnen som ble vår første kvinnelige prest; Pax forlag, Oslo 2014.
Ingrid Bjerkås; Mitt kall; J. W. Cappelens forlag, Oslo 1966.

Støtteerklæringer

Nominasjonene er støttet av en samlet Seksjon for privatarkiver i Riksarkivet og av avdelingsdirektør Øyvind Ødegaard

Støtteerklæring

- Riksarkivarens_bearingspolitikk_privatarkiver.doc
- Støtteerklæringer.doc
- Pa1366U2_2_12_Bjerkås_Skaland_Bergsfjorden_1962.jpg
- Til_Quisling_09_10_1941.pdf
- Utnevnesbrev_Berg_og_Torsken.pdf
- Ordinasjonsbrev_Hamar_Vang.pdf

Juridiske forhold

Juridiske forhold

Hvem eier dokumentarven? Oppgi navn og kontaktinformasjon.

Navn	Riksarkivet
Adresse	Folke Bernadottes vei 21
Telefon	22 02 26 00
E-post	riksarkivet@arkivverket.no

Hvem forvalter dokumentarven? Oppgi navn og kontaktinformasjon.

Navn	Riksarkivet
Adresse	Folke Bernadottes vei 21
Telefon	22 02 26 00
E-post	riksarkivet@arkivverket.no

Tilgang

Vil det være faktorer som begrenser offentlig tilgang til dokumentene? Beskriv dem i så fall nedenfor.

I dag er dokumentene fritt tilgjengelige for bruk på lesesalen på Riksarkivet. Det vurderes å skjerme dokumentene bedre ved å digitalisere dem og deretter kun gjøre dem tilgjengelige etter søknad, dette fordi dokumentene er påført segl som er skjøre og utsatt for ødeleggelse.

Opphavsrett

Beskriv den opphavsrettslige statusen til dokumentarven.

Dokumentene er avlevert til Riksarkivet som gave i 2005 og er Riksarkivets eiendom. Det knytter seg ingen opphavsrettslige begrensninger til de to dokumentene.

Vurdering opp mot utvelgelseskriteriene

Vurdering opp mot utvelgelseskriteriene

Autentisitet

Begge dokumentene er påført segl med stempel fra de respektive bispedømmer. I tillegg er dokumentene hver for seg underskrevet av biskopen og det er påført dato. Deler av dokumentene er skrevet for hånd.

Nasjonal betydning

De to dokumentene er de fremste vitnesbyrd om et paradigmeskifte innen norsk kirke- og kvinnehistorie. Disse private dokumentversjonene skiller seg fra de offentlige avskriftene på flere måter. For det første er de påført segl, for det andre er de underskrevet av biskopene, for det tredje er overstrykninger av de trykte ordene «han» og «hans», erstattet med «hun» og «hennes», som er skrevet for hånd av biskopene. Det siste er et symbolsk uttrykk for kvinnekampen som er unikt. Det vil finnes avskrifter av dokumentene i bispearkivene, men omtalte segl, overstrykninger og påskrifter vil ikke finnes der. Tap av disse dokumentene vil være ensbetydende med tap av den mest ubestridelige dokumentasjon på kvinners kamp for likestilling i kirken, og samfunnet for øvrig.

Tilleggsriterier

Dokumentenes nasjonale betydning må bli bekreftet gjennom ett eller flere av disse kriteriene

Tid

Utnevnelsen av Norges første kvinnelige prest var ledd i en lang utvikling, men selve handlingen i 1961 ble det et paradigmeskifte i norsk kvinne- og kirkehistorie som banet vei for andre kvinner. Kvinners rett til å forkynne guds ord ble tatt opp som tema på Stortinget i 1911, resultatet var at det ble lov for kvinner å holde foredrag, men ikke preke eller forkynne. Den såkalte «Lex Mowinckel» ble vedtatt i 1938, og hadde denne ordlyden: «Kvinner kan under de samme betingelser som menn ansettes i statens embeter. Ved besettelse av kirkelige embeter bør dog kvinner ikke ansettes som prester, hvor menighetene av prinsipielle grunner uttaler seg imot det». Etter loven kunne kvinner søke på presteembeter fra 1938, og flere uttalte ønske om å bli prest. Men ingen søkte - de ville ikke «trengse seg på». På 50-tallet ville sju av biskopene holde på reservasjonsretten, mens Kristian Schjelderup i Hamar og Alf Wiig i Nord-Hålogaland gikk inn for å fjerne den. I 1956 vedtok et stort flertall på Stortinget å gi kvinner adgang til prestatjenesten uten reservasjon. Diskusjonen ble skarpere omkring 1960 under inntrykk av debatten i Sverige, der tre kvinnelege teologer hadde blitt vigslet til prester. I mars 1961 ble Ingrid Bjerkås ordinert av biskop Schjelderup i Vang kirke. Dermed ble hun den første kvinne som kunne gjøre tjeneste som prest her i landet. Kort tid senere ble hun utnevnt til embetet som sokneprest i Berg og Torsken på Senja i Nord-Hålogaland. Ordinasjonen av Ingrid Bjerkås er representativ for etterkrigstidens kamp for like rettigheter, men representerer også en videreføring av arbeidet til tidligere rettighetsforkjempere i og utenfor kirken. Utnevnelsen baner også vei for andre kvinner, og gjør det senere mulig å utnevne den første kvinnelige biskop i Norge i 1993.

Sted

I 1961 var det kun to biskoper som var for å gi kvinner adgang til prestatjeneste, det var biskop Kristian Schjelderup i Hamar og biskop Alf Wiig i Nord-Hålogaland. Det er derfor ikke tilfeldig at de to nominerte dokumentene er knyttet til disse stedene, henholdsvis ordinasjonen i Hamar og utnevnelsen til sogneprest i Nord-Hålogaland.

Mennesker

Først og fremst representerer dokumentarven en kjerne i kirkens bevegelse mot likeverd mellom kvinner og menn i kirken. Samtidig er det viktig å understreke at denne endringen som dokumentene representerer ikke hadde vært mulig uten den bevegelsen som hadde gjort seg gjeldende gjennom kirkepolitiske beslutninger i Stortinget.

Emne og tema

Dokumentarven representerer en historisk utvikling innen politikk og ideologi som har fått stor betydning for kvinners muligheter til å bidra med sine ressurser innen den norske kirke.

Form og stil

Dokumentarven er enestående i den forstand at de trykte deler av dokumentet ikke inneholdt alternativer som inkluderte kvinner. Det fremgår av dokumentene ved at «han» og «hans» er strøket over og at ertatningene «hun» og «hennes» er skrevet inn for hånd av biskopene.

Sosial, åndelig eller kulturell verdi

Dokumentarven representerer et skifte i den norske kirke som har hatt en svært stor betydning på flere felt. Dokumentene har et uttrykk og form som gjør at de understreker, bekrefter og bygger opp under de historiske arbeidene som er gjort om Ingrid Bjerkås spesielt, og kvinnehistorie mer generelt. Den historiske betydningen kan også strekkes til at endringen i 1961 har bidratt til å bane vei for andre kvinnelige prester og biskoper i den norske kirke. Den kvinnelige representasjonen på det kirkelige og åndelige området løper også parallelt med spørsmålene om et maskulint gudsbilde.

Utfyllende opplysninger

Utfyllende opplysninger

Sjeldenhet

Ingrid Bjerkås var Norges første kvinnelige prest. De dokumentene som er nominert er unike og enestående vitnesbyrd om dette til tross for at det kan finnes avskrifter av dem i offentlige arkiver. Seglene og den trykte delen av dokumentene er i seg selv ikke unike, men sammen med håndskriften og overstrykningene er de det.

Integritet

Dokumentene er fullstendige og intakt.

Representativitet

Dokumentene er enestående og unike, men er nominert først og fremst i kraft av at de representerer et skille i norsk historie. Den trykte delen av dokumentene er ikke unike, men påskriftene er det. Seglene som er påført dokumentene vil i seg selv ikke være unike, men sammen med de håndskrevne delene er de det.

Konsultasjon og samtykke

Konsultasjon og samtykke

Har dokumentarvens eier(e) og forvalter(e) blitt orientert om og godkjent nominasjonen?

Ja

Vurdering av risiko

Vurdering av risiko

Gi en beskrivelse av i hvor stor grad den nominerte dokumentarven er truet.

De nominerte dokumentene er ikke truet. De miljømessige forholdene i Riksarkivets lokaler er gode. Dokumentene er i god stand. Vi vil vurdere om kun digitale versjoner bør være tilgjengelig for allmenn bruk for å beskytte dokumentene ytterligere.

Bevaringsplan

Bevaringsplan

Inngår dokumentarven i en bevaringsplan?

Nei

Hvis ja, last opp et sammendrag av bevaringsplanen. Hvis nei, last opp opplysninger om de nåværende bevaringsforholdene og forvaltningen av dokumentarven.

Vedlegg

- Riksarkivarens_bearingspolitikk_privatarkiver.doc
- Støtteerklæringer.doc
- Pa1366U2_2_12_Bjerkås_Skaland_Bergsfjorden_1962.jpg
- Til_Quisling_09_10_1941.pdf
- Utnevnelsesbrev_Berg_og_Torsken.pdf
- Ordinasjonsbrev_Hamar_Vang.pdf

Resultat og tilleggsinformasjon

Resultatet av nominasjonen og ev. tilleggsinformasjon

Hva ønsker din institusjon å oppnå ved å få dokumenter innskrevet i Norges dokumentarv? Kom med eventuell tilleggsinformasjon som støtter en innskriving i Norges dokumentarv.

Riksarkivet ønsker å gjøre de nominerte dokumentene kjent for allmenheten fordi det dokumenterer offentlige og private handlinger som understreker et vesentlig skifte i norsk historie i etterkrigstiden. Vi ønsker å løfte frem Ingrid Bjerkås, hennes privatarkiv, og spesielt de nominerte dokumentene for å styrke og bekrefte viktig kvinne- og kirkehistorie. Riksarkivet ønsker generelt å få oppmerksomhet rundt arkivenes betydning som dokumentasjon av vår felles historie og kultur, og skape økt oppmerksomhet om bevaringsinstitusjonen og dens rolle.